

BÁNYAI TAMÁS Úri negyed

Plangár mama a zsinagról akart levenni egy száraznak vélt alsóneműt, és unokáját kérte meg, engedje le a fregolit. A gyerek ügyetlen volt, a kampóról leakasztott kötél kicsúszott a markából. A nedves ruhákkal telített fregoli a nagymama nyakába szakadt.

A robajra a konyhába csődült az összes lakó – Lübkéné kivéve, aki éppen dolgozott –, s egy másodpercig mindenki dermedten nézte Plangár mamát, amint kétségbeesetten igyekszik kikászálódni a nedves ruhák alól.

Plangárné Lujza ocsúdott fel először, ám ahelyett, hogy anyósa segítségére sietett volna, a mellette álló Mazuránéra támadt.

– Nem tudta megvárni, míg a mi ruháink megszáradnak? Láthatta, hogy túl sok lesz a fregolin, és le fog szakadni. Tessék! Most nézze meg, mi történt!

Gizike mentegetőzni akart, de Mazura úr megelőzve őt, a védelmére kelt.

– A fregoli nagyon is jól bírja a ruhákat. A maga fia engedte nagyanyja nyakába a mosott holmit – mondta higgadtan, a fregolikötél akasztója mellett megszeppenve álldogáló Józsikára mutatva.

Plangárné, még mielőtt a fiára nézett volna, észrevette Herbertet a konyhaajtóban.

– Te meg miért nem segítettél Józsikának?

– Nem is voltam a konyhában – védekezett Herbert. – Ha meg ilyen nagy mamasz, minnek nyúl hozzá? Vagy miért nem maguk segítenek Plangár mamának? A maguk anyja.

Plangár Béla felhorkant.

– Fogd be azt a nagy szád! – lépett fenyegetően Herbert felé.

– Maguk felől akár fel is fordulhatna – felelt vissza Herbert, mit sem törődve a rámeredő, döbrent lakókkal. Nem tudta, igaz-e vagy sem, ám egyszer hallotta félfüllel az öregasszonytól, amint az maga elé morogja: a menyem felől akár el is patkolhatnék, még örülne is neki. Ha az öregasszony mondta, nyilván így is van.

Mazurák a sarokba húzódtak a kitörni készülő vihar előtt. Józsika ellépett a fregoli kötelétől az anyja mellé. Plangár mama még mindig a nedves ruhák súlyával viaskodott. Herbert a konyhaajtóban állt dacosan és mozdulatlanul.

Plangárné Lujza pulykavörössé vált a felháborodástól. Férjének szólásra nyílt szája tátva maradt. Előbb mereven bámult a gyerekekre, aztán csak megmozdult, mégsem tűrhette, hogy egy kölyök ilyen tiszteletlenül beszéljen az anyjáról. Megpillantva egy gunyorosnak

vélt mosolyt Gizike szája szegletében, hangot is adott megbotránkozásának.

– Ide figyelj, te isten átka! – keze már lendült is a nyaklevesre, amikor az öregasszony felnyögött a ruhák alól.

– Segíteni kéne – javasolta Mazura úr bátortalanul. Szavainak jelentőségét Herbert fogta fel leghamarabb. Egy szemvillanás alatt a falnál termett, s erőlködve bár, de felhúzta a fregolit, majd rögzítette a kötél végét a kampóhoz. Mozdulatával akaratlanul is elkerülte Plangár Béla bősztámadását, akinek figyelme most az anyjára összpontosult.

– Jól van, mama? – kérdezte hirtelen támadt aggodalommal. Odalépett az öregasszonyhoz, hogy segítsen, ha kell. Plangár mama azonban eltolta magától a feléje nyújtott kart, saját erejéből tápázkodott fel.

– Nem történt semmi baj – mondta valamelyest megilletődötten. Megtapogatta magát, hagyott-e fájdalommas nyomot a fregoli.

– Még jó, hogy nem törte ki a nyakát!

– Egyszer majd az is bekövetkezik, csak legyetek türelemmel.

Mazuráné megérezte, hogy a társalgás kedvezőtlen irányba halad.

– Gyere, neked készülődöd kell – figyelmeztette férjét, miközben már húzta is kifelé a konyhából.

Az öregasszony visszakászálódott a tűzhely melletti hokedlijére. Plangárné Lujza bezavarta fiát a szobába, majd férjével együtt követték a gyereket. Herbert is jobbnak látta eltűnni a konyhából, ahova csak később, hazatérő anyja szörnyülködő hangja hallatán tért vissza.

Amikor Lübkéné fáradtan megérkezett, alig akasztotta fogasra kabátját és lépett a konyhába, Plangárné Lujza rohant ki szobájukból.

– Nevelje meg a fiát! És örüljön, hogy lefogtam a férjem kezét, mert ő aztán alaposan felpofozta volna, ha nem állok elébe.

Lübkéné elsápadt, lélekben a legrosszabbra készítette fel magát.

– Mit csinált már megint? – kérdezte halkán, előre félve a választól.

– Nem tudom, honnan szedte – fogott mondókájához Plangárné Lujza –, de csak magától hallhatott ilyen szörnyűséget.

– Szörnyűséget? – hüledezett Lübkéné. – Az isten szerelmére, mégis mit?

– Hogy én az anyósom halálát kívánom.

– Hogy mit kíván? – kérdezte Lübkéné elképedve.

– Jól hallotta.

– Jaj, istenem! Ez nem lehet igaz!

Herbert ekkor jelent meg a konyhaajtóban. Amint Lübkéné meglátta őt, a felháborodástól elvakultan odalépett hozzá és lekevert neki egy pofont.

Herbertnek sejtelve sem volt, mi váltotta ki ezt a váratlan haragot. Ám az anyja máris előrukkolt a magyarázattal.

– Hogy volt merszed ilyesmit mondani?

– De anya! – kapta fel fejét a gyerek dacosan. A pofonhoz kapcsolt anyai számonkérés eszébe jutatta, mitől háborodott fel Plangár Béla is. Ki akart állni igaza mellett, csak hogy feltárult a konyhára nyíló cselédszoba ajtaja, és zsírfoltos pongyolában, vállára eresztett hamuszürke hajjal, rosszállón pislogva megjelent Plangár mama.

– Mi folyik itt? Mi bajuk van már megint azzal a gyerekekkel?

Menyére nézett, annak biztos tudatában, hogy ő lehet okozója a patáliának.

– Tudja azt maga nagyon jól! – replikázott Plangárné Lujza. – Vagy talán nem hallotta maga is, mit mondott ez a pimasz kölyök? Hogy én magát hova kívánom.

– Mindig tudtam, hogy nincs sok eszed – mondta Plangár mama halkán. – Tán csak nem veszed komolyan, ami véletlenül kicsúszik egy gyerek száján? Hallanak valamit, amit nem értenek vagy félreértenek, aztán mondják tovább, anélkül, hogy tudnák, miről is beszélnek.

Legyintett. Karjának mozdulata afféle bölcs megnyugtató volt, így is el lehet rendezni a világ zavaros dolgait. Aztán Lübkénéhez fordult.

– Maga se rontson rá úgy a gyerekekre, még akkor se, ha a magáé. Mit gondol, mi hány pofont érdemelne, ha minden elszólásunkért kijárna?

Lübkéné zavarba jött. Most, hogy valaki kiterjesztette védőszárnyait fiára, égette kezét az elcsattant pofon. Motyogott valamit, ami éppúgy lehetett a hallottak elismerése, mint egy nehezen feltörő bocsánatkérés. Lehorgasztott fejjel megfordult, átkarolta Herbert vállát, és húzta magával a szobájukba.

Aznap este anya és fia nem beszélt egymással.

Herbert a sarokba kucorodott, a cserépkályha mellé. Időnként az anyjára sandított, várva, hogy megszólaljon. Nem akart mentegetőzést hallani, bocsánatot meg istenments! Az nem a felnőttek szokása, még akkor sem, ha nincs igazuk. Valamit mégis, amire válaszolni lehet. Aztán majd szó szót követ, és szép lassan minden elsimul.

Anyja azonban némán meredt maga elé a megkopott karosszékekben. Ott ült egész este szótlánul, még akkor is, amikor Herbert egy félénk jó éjszakával bebújt az ágyba.

Az asszony ekkor odalépett az ágyhoz, lehajolt és homlokon csókolta fiát. Aztán ő is lefeküdt. Elalvás előtt imádkozott. Hosszan tartó és zavaros imája végén eluttogta az áment, majd hangtalanul sírni kezdett. Nem hitte, hogy Isten mindenért megbocsát.

Leggyakrabban Herbert és Plangár mama tartózkodott a hatalmas lakásban. Mazura úr, igaz, szintén otthon volt

napközben, ám sokszor estig is az igazat álmát aludta szobájukban, lévén éjszakás műszakban dolgozó pincér. A többiek késő délutánig dolgoztak, Józsika napközi otthonban volt tanítás után, s csak anyjával tért haza, miután az érte ment az iskolába. Apja is későn szokott hazajárni, számtalan pártfeladatot vállalt és végzett. Hol gyűlésezett, hol agitálni járt. Herbert anyja, éppúgy mint Mazuráné, szintén a kései órákban érkezett meg. Így aztán a konyhát Plangár mama és Herbert birtokolta délutánonként vagy reggelente, amikor Herbert minden második héten délután járt iskolába.

Plangár mama családja beköltözésétől fogva istápolta Lübkéné és fiát. Előbb csak tanácsokkal látta el a fiatalasszonyt, később segített is ebben-abbban. Gyakran megfőzte az ebédjüket, megtanította Lübkéné vasalni. Felvarrta Herbert ruháinak leszakadt gombjait, zoknit stoppolt, vagy foltot varrt a nadrágra. Elvégzett sok mindent, amire Lübkéné képtelennek vagy ügyetlennek bizonyult. Mindezt persze mások – elsősorban menyé és fia – tudta és tudomása nélkül. Igyekezett ő a menyének is segíteni, csak hogy ettől hamar elment a kedve. Plangárné Lujza ugyanis házasságának már az első heteiben tiltakozott az ellen, hogy anyósa mindenbe beleszóljon. Még a legönzetlenebb segítséget is elutasította, mondván, ért ő mindenhez, meg el is tud végezni mindent. Épp csak azt nem tette hozzá, jobban az anyósánál. Amikor Plangár mama emiatt panaszkodott a fiánál, azon nyomban megkapta a választ, mihez tartás végett.

– Ejnye, mama! Inkább örüljön, hogy Lujzika leveszi válláról a terheket. Vagy azt hiszi, egy nebánsvirágot vettem feleségül?

Az öregasszony nehezen alkalmazkodott a burkolt figyelmeztetéshez. Élete során megszokta, hogy mindig kéznél legyen, ha valaki szükségét érez, támogatást igényel. Hatvanéves elmúlt, két gyereket felnevelt, végigdolgozta egész életét. Bánatára sohasem volt hivatalosnak számító munkahelye, sohasem dolgozott alkalmazásban, ezért a jötevé állam mindössze havi száz forint nyugdíjat folyósított neki. Így kényszerült – ahogy ő mondogatta olykor – koloncként a fia nyakára.

Férje, Plangár József rakodómunkás még 1943-ban meghalt. Idősebbik fiát nem sokkal később az orosz fronton érte a halál. Kisebbik fia abban az időben nősült, vitte is újdonsült feleségét a Haller utcai viskóba.

A Plangár család évekig lakott a Haller utcában, egy földszintes vityillókból álló telepen, amelyet az első világháborút követő válságos időszakban létesítettek. Szükségből, hogy aztán három évtizeden keresztül átmeneti helyett nagyon is állandó otthont adjon számtalan szegény családnak. Az új, kommunista kormány ígéretet tett a telep felszámolására, ám addig is, míg ennek megvalósítására

sor került, néhány arra érdemes lakót színvonalasabb bérleményhez juttatott. Plangár Béla mint aktív pártmunkás így kapta meg az újlipótvárosi társbérletet, ahova természetesen az anyját is vinnie kellett magával. Plangár mama örült is ennek, meg nem is.

Hogyne örült volna mindannak, ami egy úri negyedben található lakáshoz illik. A viskóénál háromszorta nagyobb csempézett konyhának, a széntüzelésű bojlerrel és zománcozott fürdőkáddal felszerelt fürdőszobának, sőt eleinte még saját kis cselédszobájának is. De már a régi szomszédok, akikkel éveken keresztül osztott bajban, vigasságban, nagyon hiányoztak neki. Élete a telepen közösségi élet volt, ahol az egyik vityillóból a másikba való átjárás természetesnek és mindennaposnak számított, akár egy kommunában. Nem csoda, hogy a cselédszobát rövid idő elteltével inkább érezte zárkának, mint igazi otthonának.

Az új lakásban vált végérvényesen nyilvánvalóvá, hogy menyével sehogy sem, legjobb esetben is nehezen értik meg egymást. Plangárné Lujza a Haller utcában még úgy-ahogy alkalmazkodott anyósához, hiszen mégiscsak ő telepedett be annak otthonába. Az új lakásba költözéssel ellenkezőjére fordult a helyzet.

A fregoli-eset másnapján Plangár mama és Herbert a konyhában ült. Az öregasszony hokedlijén a sparhelt mellett, a gyerek a viaszosvászonnal letakart konyhasztalon leckéjével bíbelődött. Plangár mama pulóvert kötött, fel sem figyelt arra, hogy Herbert leteszi a ceruzát, és irkájára dőlve hosszasan elmereng. Csak a hangra állt meg kezében a kötőtű.

– Nem akartam ilyen rosszat mondani Plangár mamáról.

Az öregasszony csodálkozva tekintett fel.

– Rosszat? Miféle rosszat?

– Hát, tudja... – akadt el Herbert –, hogy a Lujza néni szerint Plangár mama felfordulhatna.

– Rosszat mondtál, persze, de csak azt, amit hallhattál. – Plangár mama kötőtűit a félkész pulóverrel együtt az ölébe ejtette. – Tudod, a felnőttek sokszor mondanak olyasmit, amit nem gondolnak komolyan. Amit később megbánnak. Mint édesanyád is tegnap. Esze ágában sem volt felpofozni téged, de nehéz napja lehetett, és a keze gyorsabb volt az eszejárásánál.

Herbert tágra nyílt szemmel hallgatta az öregasszonyt. Próbálta megemészteni a hallottakat, valami mégsem férhetett a fejébe.

– Lujza néni ugye nem szereti Plangár mamát?

– Ez nem olyan egyszerű – felelte az öregasszony, keresve a megfelelő szavakat, amivel elmagyarázhatja azt, amit valójában ő maga sem ért. – Tudod, fiam, nehéz időket élünk. Ilyenkor a szeretet háttérbe szorul.

Vagy azt hiszed, nem szeret az édesanyád, mert tegnap megpofozott? Fáradt volt szegény, és nem mérlegelte, mi a helyénvaló. Lujza is csak mérgében beszélt rólam rosszindulattal. Talán hallottad már édesanyádtól, hiszen keserűségében gyakran hajtogatja, hogy neki is jobb lett volna, ha elpusztul a szüleivel, amikor bombatalálat érte a házukat. Azt hiszed, édesanyád ezt komolyan gondolja? Hogy tényleg meg akar halni? Itt hagyni téged magadra?

– Miért akarnak az emberek meghalni?

– Dehogy akarnak! Ez csak amolyan kiszólás, aminek éppen az ellenkezője igaz. Mindenki ragaszkodik az életéhez.

– Az SS-katonákat mégis kivégezték.

Az öregasszony gyanakodva nézett Herbertre. Megsejtette, hova akar kilyukadni a gyerek, és az nagyon veszélyes terület volt. Miket hallhatott, és kitől? Mit mondhatott neki az anyja, és mit mondjon neki most ő?

– Háború volt, nagyon sokan meghaltak. Magyarok, németek, oroszok. Rossz és jó emberek, vétkesek és ártatlanok. A háborúban más törvények uralkodnak.

– Az SS-katonák rossz emberek voltak, és azért kellett kivégezni őket, ugye?

Odakint komoran jelentkezett az estébe hajló téli délután. A házudvar besötétedett, a körfolyosóra nyíló és elfüggönyözött konyhaablak még a hátramaradt fénynek is útját állta. A konyha homályba borult, az öregasszony nem látta tisztán a gyerek arcát.

– Kapcsold fel a villanyt, légy szíves.

A csempekokák megsárgultak a villanykörte bágyadt fényétől. A gyerek is sápadt volt.

– Apámat is kivégezték.

– Ki mondta ezt neked?

– Hallottam. A Kohuttól, aki az ötödiken lakik.

– A Kohut zagyvaságokat beszél. Édesanyád mit mondott erről?

– Azt, hogy apa meghalt a háború alatt.

– Ami nem jelenti azt, hogy kivégezték. Miért végezték volna ki?

– Kohut azt mondta, mert SS-katona volt.

– Én meg úgy tudom, hogy mérnök volt a Ganz gyárban. Egyszer, amikor ez szóba került, Kalocsainé, a házmester is így mondta. És még azt is, hogy nagyon rendes ember volt az apád, mindenki szerette.

Herbert nem tudta eldönteni, Kohutnak vagy Plangár mamának higgyen. Az öregasszony észrevette kételkedését.

– Ide hallgass, mondok én neked valamit. Az idősebbik fiam meghalt a fronton, a Kárpátokban. Máig sem tudom, hogy aknára lépett-e vagy kivégezték. Csak azt tudom, hogy meghalt. Számít, hogyan? Mit érnék veled,

ha megtudnám? Azzal úgysem kapnám vissza. Csak azt remélem, hogy nem szenvedett sokat. Manapság azt állítják, rossz ügyért harcolt. Épp csak azt nem teszik hozzá, úgy kell neki, megérdemelte sorsát.

Plangár mama szünetet tartott. Szeme lecsukódott egy percre. Felsőhajtott és megkapaszkodott a tűzhely szélében, mintha fel akarna állni, de csupán az ülés helyzetén változtatott. A hokedli megreccsent alatta, mire felnyitotta szemét, és folytatta:

– Nem érdemelte meg a sorsát, ahogy apád sem az övét. A fiam is meg az apád is túl kis emberek voltak ahhoz, hogy maguk döntsenek a sorsuk felett. Ha rossz ügyért harcoltak, hát nem a saját akaratukból. Akárhogy is, a fiam nekem akkor is a fiam marad, és amíg élek, szeretettel fogok gondolni rá. Neked is úgy kell gondolni az édesapádra.

Herbert lehorgasztotta fejét, alig hallhatóan mondta:

– Nem is ismertem.

– De láttál róla képeket, legalább tudod, hogy nézett ki. Egyet nekem is mutatott az édesanyád. Szép ember volt, hasonlítasz rá. Ha egy szörnyeteg lett volna, te is az lennél.

Az előszobából motoszkálás hallatszott, valaki a lakók közül hazaérkezett. Az öregasszony ismét kezébe vette a kötőtűket, Herbert újra az irkája fölé hajolt. Gondolatai azonban nem a leckén jártak.

Czengely Zsuzsanna alig valamivel a háború kitörése után ismerte meg leendő férjét. Az idősebb Herbert Lübke hajógyári mérnök volt Warnemündében, és cége megbízásából érkezett Magyarországra a Ganz Hajógyárba. Néhányszor elfogadta egy magyar kollegája vacsorameghívását, s az egyik ilyen társasági összejövetelen találkozott Czengely Zsuzsannával, akiről sokan mondták, hogy el van kényeztetve. Ez csupán annyiból volt igaz, hogy – hála jómódú családjának – soha semiben nem szenvedett hiányt. Csakhogy igényeit mások – szigorú papa, erélyes mama – alakították ki, óhajait is ők formálták teljesíthetővé. Soha nem került olyan helyzetbe, hogy ez ellen lázadnia vagy tiltakoznia kellett volna, már csak azért sem, mert mindig egyetértett a környezetében élők döntéseivel. Így aztán az is természetesnek tűnt, hogy behódol a jó svádájú és magabiztos német mérnöknek, aki ráadásul Czengely papa tiszteletét is kivívta magának. Noha Zsuzsanna apja egyáltalán nem volt németbarát, elismeréssel adózott a mérnök szaktudásának, önerőből elért pozíciójának. Nem melleleg anyagi helyzetének is. Jó szívvel adta hát áldását a házasságra.

Herbert Lübke vállalata tágas, ablakaival a Dunára, Margitszigetre néző lakást biztosított a mérnök számára az újlípótvárosi Palatinus házak egyikében. Amikor Czengely Zsuzsanna beköltözött a háromszobás, cseléd-

szobával is rendelkező nagy lakásba, meg volt róla győződve, a béke szigetére érkezett. 1942-t irtak, a német hadigépezet ugyan megroppanni látszott, de Magyarország a háború egyelőre csak távolról érintette. A fiatalasszony az ifjú házások örömteli és gondtalan életét élhette. Gyermeük megszületéséig, majd azt követően még egy rövid ideig nem is volt semmi gondjuk.

Herbert Lübke mégsem becézhetette sokáig újszülött fiát. 1944 őszén visszarendelték Németországba. Ő maga sem tudta, miért. Egyedül ment, és ragaszkodott hozzá, hogy fia és felesége maradjon Magyarországon. Itt van az otthonunk, mondta, s különben is, hamarosan visszatérek. Ámde bármennyire várták is vissza, anya és gyermeke, idősebb Herbert Lübke sohasem került elő. Halálhíre érkezett csak, az is jóval a háború után.

Zsuzsanna a szüleihez akart költözni gyermekével, míg a férje vissza nem tér. Etuska, a hűséges bejárónő már csomagolt is, amikor Czengelyék lakóházát bombatalálat érte. Szülei, a házban védelmet kereső rokonokkal együtt mind egy szálig odavesztek. A fiatalasszony idegösszeroppanást kapott, a bejárónő gondoskodásának és a zsidó Vándor doktor nyugtatóinak volt köszönhető, hogy nem szánta el magát végzetes cselekedetre.

A főváros ostromának utolsó heteit a Palatinus ház lakói többnyire a légópincében töltötték. Az orosz hadsereg közeledett a Dunához, az ostrom napról napra hevesebb lett. A környék javarészt zsidók lakta házai ugyan svéd vagy svájci védelmet élveztek, ez azonban nem óvta meg őket a nyilas razziáktól. Az egyik ilyen razzia alkalmával Frau Lübke gyermekét görcsösen magához szorítva keresett védelmet a pince tartóoszlopa mögött. A nyilas szakasparancsnoknak gyanússá vált a nő rettegése.

– Csak nem félti azt a zsidó fattyút? – kérdezte gúnyosan, s már intett is keretlegényeinek.

A nyilasok talán el is hurcolják Czengely Zsuzsannát gyermekével együtt, ha Kalocsainé, a házmester felesége nem lép időben közbe.

– Mit képzelsz maga? – förmedt a meghökkent nyilasra. – Tudja maga, kivel beszél? Ennek az asszonynak a férje magasrangú SS-tiszt, aki most, mialatt maguk itt razziáznak, éppen azért harcol odaát a Várban, hogy az orosz csűrhe kitakarodjon az országból. – S hogy szavainak hitelt adjon, lekapta Czengely Zsuzsanna karkjából a retiküljét, amiből különböző okmányokat húzott elő és nyomkodott a nyilas szakasparancsnok orra elé. A papírok igazolhatták – ha mást nem – Lübke úr állampolgárságát, mert a nyilasok elkotródtak, és kivételesen senkit sem hurcoltak magukkal.

Kalocsainé határozott fellépése valószínűleg a ház más lakóinak életét is megmentette, mégis, az eset tanúinak emlékezetében csak az ragadt meg, hogy Herbert

Lübke SS-tiszt volt. Senki sem vette a fáradságot – ugyan minek is tette volna? –, hogy utánajárjon a valóságnak.

A háborút követő években nehéz napok virradtak Frau Lübkére. Hiába volt iskolázott, s beszélt kiválóan németül meg franciául, eddigi életében nem dolgozott sehol. Megélhetésüket néhány évig előbb a családi ékszerek, majd az antik bútorok biztosították. A házmesterék közreműködésével vált meg apránként minden értékétől. Kalocsainé és férje, Ede bácsi mindenkit ismertek a környéken, tudták, hogy ki mire vevő. És valahányszor szállítómunkások cipeltek le egy-egy bútordarabot, a házban híre ment: az SS-feleség költözik. Mintha nem szívesen látott lakó lett volna a házban. Ámde Frau Lübke Czengely Zsuzsannának esze ágában sem volt távozni. Hova is mehetett volna?

Értékei fogytak, állást találni sem volt könnyű. Megnehezítette helyzetét, hogy férje nevétől az istennek sem akart megválni. Ismét Kalocsainé segítette ki őt. Ede bácsi révén szerezte neki a takarítónői állást egy piszkos Váci úti üzemből.

Ebben az időben sajátította ki a házat az állam, s a tulajdonos jogán két másik családot telepített be az időközben berendezése nagy részétől megvált lakásba. Az asszonynak és gyermekének a kisebbik szoba maradt. Fürdőszobán, konyhán, vécén osztozni kényeszerűltek hat másik emberrel.

Sűrű pelyhekben, szakadatlanul hullott a hó. A konyha ablakából nézve a kövér hópelyhek elvesztették fehérségüket, apró szürke labdacsocként hullottak alá az égből. A lakásban megrekedt a csend, igaz, csak Plangár mama és Herbert tartózkodott odahaza, szokás szerint a konyhában. Az öregasszony most is a hokedlin ült, kötényébe krumplít hámozott a vacsorához. Herbert az öntöttvas falikút peremére támaszkodva bámulta a hóesést, mintha csak a Mikulást várná leereszkedni az égből.

Kulcs fordult az előszoba ajtajának zárjában, ámde Mikulás helyett Lübkené bukkant fel a konyhaajtóban. Plangár mamának rögtön feltűnt, hogy valami nincs rendjén.

– Jól van, Zsuzsika? – kérdezte, majd választ sem várva, balkezével összefogta köténye két szarát, felkelt a hokedliről, és odalépett az érkező asszonyhoz. Tenyerét Lübkené homlokára tapasztotta.

– Maga lázas! Azonnal tessék ágyba bújni! – mondta ellenkezést nem tűrő hangon. – Mindjárt főzök egy forró teát, és magába diktálok két aszpirint is. Herbert!

A gyerek szolgálatkészen ott termett anyja mellett.

– Kísérd be édesanyádat a szobába, fekdjön le azonnal. Te meg takard be jó vastagon. Egy perc, és viszem a teát – Plangár mama leoldotta magáról a krumplihéjjal tele kötényt, és kiemelte a teafőzöt a konyhaszekrényből.

Plangárné Lujza Józsikával és Gizike egyidőben érkeztek haza, éppen akkor, amikor Herbert az anyját kísérte keresztül az előszobán. Lujza elhadart egy köszönést, és már terelte is csemetéjét a szobájukba. Gizike megállt az előszoba közepén.

– Valami baj van? – kérdezte.

– Plangár mama mondta, hogy fektessem le anyut – felelte Herbert, s egy gyengéd mozdulattal lépésre ösztökélte köhögési rohamtól rázkodó anyját. Amint becsukódott mögöttük a szobaajtó, Gizike a konyhába sietett.

– Csak nem beteg Lübkené? – érdeklődött Plangár mamától köszönés helyett. – Nagyon ramatyul néz ki.

– Ebben az időben nem is csoda, ha valaki megfázik. Egy jó forró rumos tea majd segít rajta. Meg két tableta aszpirin. Reggelre jobban lesz.

– Nem kéne inkább orvoshoz vinni?

– Rendbe fog jönni – jelentette ki Plangár mama magabiztosan.

– Ki fog rendbe jönni? – jelent meg Plangárné Lujza is a konyhában. Szürke szemét gyanakvoán járatta körbe. Kérdő tekintete végül az anyósán állapodott meg.

Gizike adta meg a választ.

– Lübkené. Nem látta, hogy néz ki?

– Nyúzott. Meg fáradt és át van ázva – mondta Lujza, elintézettnek tekintve ezzel az ügyet.

Lübkené állapota azonban rosszabbra fordult.

– Plangár mama! Nem tudom, mi van anyuval. Segítsen, kérem! – riasztotta fel Herbert az öregasszonyt éjszaka közepén.

Plangár mamának elég volt egy pillantást vetni az ágyon lázálomban hánykolódó asszonyra. Rögtön tudta, többre van szükség az ő gyakorlatias praktikáinál. Ide most tényleg orvos kell. Ha lehet, minél hamarabb.

– Rabóczyék! – jutott eszébe. – Nekik van telefonjuk. Szaladj le, fiam, hozzájuk. Biztos megértik, hogy miért zavarjuk őket éjnek évadján.

Herbert a korlátba kapaszkodva botorkált le a sötét lépcsőházban. Az ajtó előtt megállt, a csengőre tapasztotta ujját.

– Jövök már, jövök már! – kísérte egy rémült hang a lábak csoszogását. Óvatosan résnyire nyílt az ajtó.

– A frászt hozod rám, te gyerek. Mit keresel itt, éjnek idején?

– Magának van telefonja. Orvost kéne hívni anyámhoz. Nagyon beteg. Félrebeszél – sürgette Herbert a felzavart lakót.

– Harmadik emelet, ugye? – morogta az idős férfi kelletlenül, és eltűnt a lakásban.

Orvos helyett mentő jött. A mentőorvos nem sokat teketóriázott. Intett a két fiatalembernek, akik nyomban hordágyra helyezték, s már vitték is az önkívületben lévő asszonyt. A mentőorvos hátramaradt.

– Rokona? – kérdezte az öregasszonytól.
 – Nem – rázta meg fejét mentegetőző sajnálkozással Plangár mama. – Egyedül a gyerek...

– Ő csak maradjon itthon – határozott az orvos. – Az Amerikai úti kórházba visszük, ha érdeklődni akarnak a beteg után.

Alig tette ki lábát az orvos, Plangárné Lujza dugta ki fejét az előszobába.

– Mi folyik itt? – háborgott. – Felverik az egész házat!
 – Te ébresztesz fel mindenkit, ha itt rikácsolsz – intette csendesebb hangra Plangár mama. – Lübkénét elvitték a mentők.

Herbertet megviselte az éjszaka, másnap későig aludt, így nem lehetett tanúja a konyhában kora reggel összegyűlt kupaktanácsnak, ahol Plangárné Lujza volt a hangadó.

– A kölyök nem maradhat itt egyedül. Intézetbe kell adni – jelentette ki határozottan a konyhaasztalra támaszkodva. Gizikének ellenvetése volt.

– Azt sem tudjuk, meddig fogják Lübkénét kórházban tartani. Lehet, hogy pár nap múlva hazaengedik. Addig meg...

– Addig se! – szögezte le Plangárné Lujza. – Gondolom, maga sem akar vesződni vele.

Plangár Béla is megszólalt. Szavait a konokul hallgató Mazurához intézte. Két férfi mégis jobban megérti egymást.

– Ne a régi, klerikális árvaházakra gondoljanak. Szocialista társadalmunk gyermeknevelő intézeteiben alaposan felkészített pedagógusok foglalkoznak a csemetékkel, akik semmiben sem szenvednek hiányt. Sőt, talán több mindenben részesülnek, mint amit egy-egy család nyújtani képes nekik. A mai gyermekotthonokban nemcsak felügyelnek a ifjúságra, de tanítják és jóra nevelik őket.

– Nem vitatom az igazát, Plangár úr – válaszolta Mazura, akit felettébb irritált mindenféle agitálás –, mégis, ha szabad kifejetnem szerény véleményemet, úgy gondolom, ehhez az eljáráshoz a szülő beleegyezése is szükséges. Vagy tévedek?

– Éppenséggel nem téved, Mazura elvtárs – felelte Plangár Béla kihangsúlyozva az elvtárs szót, jelezvén, hogy az úr megszólítás nem helyénvaló. – Csakhogy vannak esetek, amikor ez megoldhatatlan. Lübkéné jelenleg nincs döntéshozatali állapotban. Ilyenkor a szocialista társadalom jogot formál arra, hogy a közösség érdekében határozzon az egyén helyett. Ez a szocializmus lényege.

Gizikének más elképzelései lehettek a szocialista társadalom lényegéről. Plangárné Lujzához fordult.

– Néhány napig mi is gondját viselhetjük a gyerekeknek.
 – Szó sem lehet róla! – tiltakozott Lujza.

– Egyetérték a feleséggel – mondta Plangár Béla. Plangár mama úgy nézett a fiára, mint hajdanán, amikor az rossz fát tett a tűzre.

– Emlékszem még arra az időre – mondta csendesen –, amikor az elvtársaid bujdosolni kényszerültek, a magukra hagyott gyerekeket mégsem dugta senki intézetbe. Akadt elég asszony a telepen, aki törődött velük.

Plangár Béla mondani akart valamit, de felesége megelőzte. Fölényesen vetette oda az öregasszonynak:

– Maga, mama, elfelejti, hogy ma már nem a telepen élünk, meg azt is, hogy azokról a gyerekekről a Vörös Segély gondoskodott.

Az öregasszony felemelte a hangját.

– Hát akkor most én leszek a Vörös Segély.

Gizike vállalkozott rá, hogy elmenjen Herberttel a kórházba. Amíg Mazuráné az orvossal tárgyalt a folyosón, Herbert az anyja kórházi ágyán ült és hallgatott. Lübkéné kába volt a kapott injekcióktól és gyógyszerektől, s noha azonnal megismerte és üdvözölte fiát, bővebb szóváltásra már nem tellett erejéből. Herbert sem akarta kérdésekkel ostromolni anyját, csendben és türelmesen ült az ágy szélén. Nézte a kórteremben fekvő betegeket, és arra a következtetésre jutott, hogy nincs szörnyűbb hely egy kórháznál.

Az jutott eszébe, hogy meg kéne mondani az orvosnak, engedje haza az édesanyját, gondoskodik ő róla, megtesz bármit, ha kell. Otthon jobb helye van neki, ezt még az orvos is beláthatja.

A kezelőorvosnak azonban más volt a véleménye. Sajnálattal közölte Gizikével, hogy Lübkénének nagyon súlyos mellhártyagyulladás van, amiből még gondos kezelés, állandó orvosi felügyelet mellett sem lehet néhány napon belül kigyógyulni.

– Mégis, meddig kell itt maradnia? – kérdezte Gizike, reménykedve, hogy nem tovább egy hétnél.

– Nehéz előre megmondani – felelte az orvos. – Sok mindentől függ. Két hétig minimum, de az is lehet, jóval tovább. Amellett javasolni fogom, hogy a kórházi kezelést követően utalják be a Korányi Tüdőszanatóriumba.

– Még oda is? – hüledezett Gizike, és e pillanatban jobban aggódott Herbertért, mint a gyerek anyjáért. Noha semmi köze hozzá, nem az ő fia, mégis borzongva gondolt az intézetre. Plangár Béla még képes bedugni ezt a gyereket valami rossz hírű nevelődebe. A hatalma minden bizonnyal megvan hozzá, eleget sündörög a pártban. Lujza meg, amennyire ki nem állhatja Herbertet, lelkesen fog helyeselni.

– Muszáj lesz?

Az orvos elmosolyodott, hangja mégis ingerültebben csengett.

– Muszáj? Nem muszáj. De ha azt akarják, hogy tökéletesen rendbe jöjjön, akkor nagyon is ajánlatos.

Gizike bólogatott, megérti ő, persze hogy megérti. Szerette volna elmondani, hogy nem pusztán a gyógyulásról van szó. De mit törődik ilyesmivel egy orvos?

Visszament a kórterembe, köszönés helyett megszorította a félálomba szenderült Lübkéné kezét, és csendesen figyelmeztette Herbertet, menni kell.

Mazuráné nem is sejtette, hogy aggodalma mennyire jogos volt. Míg ő Herberttel a kórházban tartózkodott, a Plangár családban elszabadultak az indulatok.

– Bélának igaza van – győzködté Plangárné Lujza az anyósát. – Mazuráék is dolgoznak, mi is dolgozunk. A saját gyerekünkre sem tudunk elegendő időt fordítani, hát még a máséra. Arról nem beszélve, ha bármi történik Herberttel, mi leszünk a felelősek érte.

– Én felneveltem két gyereket – vetette közbe Plangár mama türelmesen.

– Azok a maga gyerekei voltak, ez meg a másé – replikázott Lujza ingerülten.

– Hát aztán?

Plangárné Lujzát előntötte a méreg.

– Úgy beszél, mintha nem lenne unokája. Vele is törődhetne egy keveset. Ki magának ez a német fattyú, hogy ennyire a szíven viseli?

Plangár mama határtalan nyugalommal ült hokedlijén.

– Törődnek én az unokámmal is – mondta még mindig csendesen –, de te nemcsak távol tartod tőlem Józsikát, hanem még ellenem is fordítod.

Plangárné Lujza e pillanatban úgy festett, akár egy szobor, akit a szobrász mélységes megbántottsága állapotában örökített meg. Másodpercek múltak el, mire meg tudott szólalni.

– Maga félrebeszél! Hogy mondhat ilyet? Mert nem tetszik, hogy a fiamat ósdi mesékkel traktálja, és hazugságokkal tömi a fejét? Magának talán jó volt a telepi élet, de ne akarjon a gyerekben nosztalgiát ébreszteni valami iránt, ami ma már a kutyának sem hiányzik. Meg aztán ott van Jóska, az idősebbik fia. Megértem én, mint anya, hogy fáj a halála. De ne akarjon hőst faragni belőle, aki a haza oltárán feláldozta az életét, mert nem az oroszok voltak a gyilkosai, hanem azok a fasiszta bitangok, akik a halálba kergették. Az ilyen Lübké-félék. Ha maga ezt nem tudja megérteni, legalább fogja be a száját. Főleg Józsika előtt. Erről van szó.

– Te csak ne emlegesd a fiamat, aki igenis nagyszerű ember volt, és igenis a hazáját védte, amikor elesett.

Plangárné Lujzát hisztérikus nevetés fogta el. Közben azért odasandított a konyha ablakára, nincsenytva a dermesztő téli hideg ellenére is, vagy nem hallgatózik-e valaki éppen az ablak mögött. Jobb, ha sen-

kinek nincs tudomása arról, miket fecseg összevissza ez a javíthatatlan vénasszony.

– A Szovjetunióban?

– Nem. A Kárpátokban. Az nem Szovjetunió. De az oroszok özönlöttek arra, mint a tatárok.

Plangárné Lujzának elállt a lélegzete, rémület telepedett az arcára. Hangját fenyegető suttogásra fogta.

– Nagyon remélem, senki más előtt nem beszél ilyen zagyvaságokat. Azt akarja, hogy valaki ránk hozza a rendőrséget? Egy fia meghalt. A másiknak meg tönkre akarja tenni az életét? Nagyon vigyázzon ám, miket hangoztat fünek-fának. – A kínosan hallgató férjéhez fordult. – Beszélj te az anyáddal, talán te jobb belátásra bírod.

Ezzel sarkon fordult, magára hagyva anyósát a fiával. Plangár Béla megvakarta a fejbúbját. Nem szokott szembeszállni az anyjával. Ugyanakkor igazat adott a feleségének. A vitát azonban nem akarta folytatni.

– A gyereket intézetbe adjuk – jelentette ki, mint egy megfellebbezhetetlen határozatot.

Az öregasszony nem hagyta magát.

– Te csak ne rendelkez mások élete felett. Nem a te gyereked, hogy azt csinálj vele, amit akarsz.

– De mama!

Plangár mama zavartalanul folytatta.

– Lübkéné akkor sincs itt, amikor dolgozik. Herbert legtöbbször velem van itthon. Mi a különbség, hogy Lübkénét a munkája tartja távol, vagy kórházban van? Az, hogy nem alszik idehaza? Nem fél az a gyerek egyedül.

– Értse már meg, mama! Nem arról van szó, hogy az anyjával vagy az anyja nélkül téblábol maga körül. Mosni kell rá, etetni kell, és valakinek el kell tartani.

– Majd én... – mondta Plangár mama, de a fia leintette.

– Ugyan, mama! Miből? A havi száz forint nyugdíjából?

Az öregasszonynak a lélegzete is elakadt. Egész testében megremegett, szeme összeszűkül. Úgy nézett a fiára, hogy Plangár Béla akaratlanul is földre szegte a fejét, mint tette kamaszkorában, ha valami nagy gazemberséget kértek rajta számon. Plangár mamának már a keze is megmozdult, s talán arcul is üti fiát, ha nem éppen akkor toppan be Mazuráné és Herbert.

Gizike meghallhatta Plangár Béla utolsó szavait, mert köszönés helyett sietett megjegyezni:

– A kórházi kezelés ingyen van. És Zsuzsikának táppénz is jár.

Plangár Béla felkapta a fejét.

– De biztos a dolgában! – förmedt a társbélőre. – Lübkénének még a fizetéséből sem telik mindenre. A táppénz meg nem ugyanannyi ám, mint a teljes fizetés.

– Ezzel én is tisztában vagyok. – Gizike nem hagyta magát. Letekerte nyakáról a sálát, kigombolta télikabátját, s közben megbökte Herbertet. – Eridj a szobá-

tokba, fiam. – Megvárta, míg a gyerek eltűnik, s csak azután folytatta. – Neki magának szinte semmire sem kell költeni. A kórházban teljes ellátást kap.

– És a kölyök kezelje az anyja pénzét. Erre céloz?

– Majd én kezelem helyette. Beosztom neki.

– Kár ezen vitatkozni. Herbertnek intézetben a helye. Addig mindenféleképpen, amíg az anyját haza nem engedik. Mit mondott az orvos? Meddig kell ott maradnia?

– Két-három hétig a kórházban, aztán átszállítják a Korányi Tüdőszanatóriumba.

– És ott mennyi ideig lesz?

Gizike vállat vont.

– Fogalmam sincs.

– Na ugye! Hónapokig nem jöhet haza. Lásza be, hogy igazam van. Herbertnek intézetben a helye.

Egyedül az öregasszony vette észre, hogy Herbert valamiért visszatért a konyhába. Felsőhajtott.

– Hol van az én helyem? – kérdezte a fiú rémülten.

Plangár Béla megfordult. Hányaveti pillantással végigmérte a gyereket, s látva elképedését, úgy döntött, atyáskodó hangon fog a lelkére beszélni.

– Meg kell értened, fiam, nem maradhatsz egyedül, amíg édesanyád kórházban van. Az intézettől meg ne félj. Olyan az, akár egy napközi otthon. Ahova például Józsikát is beíratuk. Ott jársz majd iskolába, segítenek neked a tanulásban, többet és finomabbakat is kapsz majd, mint itthon. Új barátokat szerzel magadnak. És nem kell sokáig ott maradnod, csak...

– Maguk engem nem visznek sehova! – szakította félbe Herbert az atyáskodó beszédet. – Én ugyanúgy itt lakok, mint maguk.

– De felvágják a szádat! – Plangár Béla kezdett kijönni a sodrából. – Tán még azt is tudod, hogyan és miből fogsz megélni anyád nélkül?

– Dolgozni fogok – jelentette ki Herbert magabiztosan.

Plangár Béla gúnyos vigyorra húzta száját.

– Látod, milyen ostoba vagy? Ahhoz, hogy dolgozhass, el kell végezned az iskoládat. És az még ugyan csak messze van.

Herbert kötötte az ebet a karóhoz.

– Az iskola mellett is talállok munkát.

– Nem vitatkozom veled, fiam – jelentette ki Plangár Béla bosszúsán. Sarkon fordult és elhagyta a konyhát.

Gizike átkarolta a fiú vállát.

– Ne félj! – mondta barátságosan. – Senki nem fog elvinni téged sehova.

– Nem is! – vágta rá Herbert harciasan. – Ez a mi lakásunk, ha nem tudná.

Gizike megrökönyödött. Homloka ráncba szaladt, szeme beszűkült. Kezét levette Herbert válláról, s fejét hitetlenül ingatva, ő is kiment a konyhából.

Plangár mama mindvégig csak bólogatott. Sohasem tudott szabadulni a gondolatától, hogy ebbe a lakásba nem hívták sem őt, sem a családját. Ide lettek kényszerítve mások akaratából és mások akarata ellenére. Most meg éppen az ő fia akarja ezt a gyereket kitűrni innen.

– Ne törődj azzal, amit a fiam mond. Abba még nekem is lesz beleszólásom.

Herbert a biztatás ellenére is szontyoli képet vágott.

– Anyut a kórházból szanatóriumba akarják vinni – mondta. – Az orvos szerint muszáj, ha meg akar gyógyulni.

– A doktornak igaza van. Sajnos a gyógyulás hosszú folyamata.

– Mennyi ideig tartanak valakit egy olyan szanatóriumban? – érdeklődött Herbert reménykedve.

– Egy-két hónapig – felelte Plangár mama. – Pontosan én sem tudom. Ez mindig attól függ, mennyi idő alatt jön valaki teljesen rendbe.

– Olyan sokáig? – kérdezte a fiú csalódottan. – Az nagyon hosszú idő.

– Nem olyan hosszú az, fiacskám – nyugtatta meg Plangár mama. – Észre sem veszed, olyan gyorsan eltelik.

Másnap Plangárné Lujza is bement a kórházba. Lübkéné ágya mellett rögtön a lényegre tért.

– A fia nem maradhat egyedül, szülői felügyelet nélkül. A társadalom érdeke is azt kívánja, gondoskodjon róla valaki, nehogy rossz útra térjen. Kilencéves, könnyen befolyásolható, s talán nem kell mondjam, hogy ez mit jelent. A maga fiát amúgy sem nevezhetjük egy ártatlan báránynak.

Lübkéné növekvő rémülettel hallgatta társbérője szavait. Lujza igyekezett sötét és riasztó képet festeni csavargó kölykökről, akikből előbb-utóbb bűnöző, a társadalom söpredéke válik. Az elmúlt rendszerben, mondta, senkit nem érdekelt a gyerekek, a fiatalság sorsa. Tudja ő azt nagyon jól, bizonygatta, hogy mi lett azokból, akik ugyan nem önszántukból, de nélkülözték a gondoskodást.

– Szeretem én a gyereket, és gondoskodom is róla – vetette ellen Lübkéné.

– Ne áltassa magát – torkolta le Plangárné Lujza. – Vagy azt hiszi, elegendő, hogy maga megbízta Gizikét a táppénzének felvételére meg a pénz beosztására? Ez magának gyermeknevelés? Gizike mégsem az anyja a maga fiának, neki is vannak egyéb kötelességei, nem tarthatja folyton Herberten a szemét. Mi is törődnénk vele, ez a legtermészetesebb, csakhogy mi is sokat dolgozunk, ráadásul nekünk ott van Józsika, még őrá sem tudunk annyi időt fordítani, amennyit kellene.

– Értem – hebegte Lübkéné erőtlenül. – De mégis, egy intézet?

– Mondjuk inkább gyermekotthon. Az intézet szónak rossz csengése van, amelynek hallatán mindenki a régi

egyházi intézményekre gondol. Szadista papokra és félelemtől rettegő, sokat bántalmazott gyerekekre. Ma már, hál' istennek, más világ van. A szocialista nevelőotthonokban képzett pedagógusok vigyáznak féltő gonddal minden egyes gyerekre, akik semmiben sem szenvednek hiányt.

– Nem is tudom... – sóhajtott fel Lübkéné.

– Gondoljon önmagára. Ne mondja nekem, hogy nem nyugodtabb maga is, ha bizton tudja, jó kezében van a fia. Hogy nem kerül korpa vagy éppen népünk ellenségeinek karmai közé. Feltételezem, nem akar úgy járni Herberttel, mint a férjével.

Lübkéné megkapaszkodott az ágy szélében. Halálra váltan meredt a társbélőre.

– Mit akar ezzel mondani? – kérdezte alig hallhatóan.

– Őt is rossz útra térítették, vagy nem? – Plangárné Lujza nyeregben érezte magát. – És mi lett a vége? Szomorú, hogy így történt, ám higgye el, én együttérzek magával. Ezért is jöttem ide. – Rövid szünetet tartott. – Vagy a fiát is el akarja veszíteni?

– Nem, dehog! Isten ments! – tiltakozott az asszony minden erejét összeszedve.

– Na látja! Ezért kell, hogy valaki gondját viselje. Nehogy elkallódjon. Nem tudni, meddig tartják magát szanatóriumban, de biztos nem tovább két-három hónapnál. Az meg nem a világ. Végére is nem arról van szó, hogy végleg elvegyék magától Herbertet.

– Elvegyék? – hüledezett Lübkéné.

– Nem úgy érttem. Persze ha rossz útra tér, akkor hozzájárulás nélkül is intézetbe viszik.

– Miféle hozzájárulás?

– Hát az, hogy jobb lenne, ha maga kérné, helyezték Herbertet gyámság alá arra az időre, amíg maga a szanatóriumban fekszik.

– Én... én... nem is tudom...

– Gondolkodjon rajta. És ne felejtse, hogy a maguk érdekében akarunk eljáráni.

Plangárné Lujza magára hagyta Herbert anyját kétségbeesett gondolataival. A kórtermet elhagyva felkereste az osztályvezető főorvost. Saját fülével akarta hallani, mit mond a szakértő a beteg állapotáról.

Lübkéné ezalatt rémálmokat látott.

Férje halálának körülményeiről semmit sem tudott. Egy, a háború után Németországból érkező embertől azt hallotta, hogy kivégezték. Ezt azonban senki sem erősítette meg, mint ahogy azt sem tudta senki, ha valóban így történt, kinek mi oka lehetett erre. Ő maga sohasem volt képes ezt igazságnak elfogadni. Tudta, hogy Herbert Lübké nem volt a náci párt tagja, s hogy egyáltalán nem rajongott a Führerért, sőt! Akkor meg

miért végezték volna ki? Mégis, bitófát látott maga előtt, alatta ott állt a két Herbert, apa és fia, ő meg esdekelve könyörgött a hóhérnak, aki durván ellökte magától. Felsikoltott, kezével segítség után kapkodott, de csak a levegőt markolászta.

Nemsokára jött az ápolónő, akitől nyugtatókat kapott, és békésen aludta át az éjszakát.

Ezzel szemben Gizike zaklatottan, fel-felriadva aludt egész éjjel. Azonnal fel is ébredt, ahogy férje a hajnali órában belépett a szobába.

– Végre! – sóhajtott fel az asszony. – Alig vártam, hogy hazaérj.

– Csak nincs valami baj? – kérdezte Mazura aggodalommal teli hangon. Le sem vetkőzött, csak télikabátját dobta a szék karfájára, s már ült is az ágy szélére. Megfogta, megszorította felesége kezét.

– Még mindig azon jár az eszem, amit Herbert mondott. – Gizike felült az ágyban, közel hajolt a férjéhez, és suttogva beszélt. – Hogy Plangár Béla már csak azért sem vitetheti őt sehova, mert ez az ő lakásuk. Érted ezt? Hogy juthat ilyesmi egy gyerek eszébe?

– Biztos az anyjától hallotta, és sajnós van valami igazsága. Elvégre nem őket zsúfolták hozzánk, hanem minket meg Plangárékat ültettek az ő nyakukra.

– Akkor is! – tiltakozott Gizike, akit nagyon felkavart Herbert megjegyzése. – Nem elég, hogy Lujza úgy jár-kel ebben a lakásban, mintha az övé lenne itt minden, most még ez a gyerek is azt vágja a fejemhez, örüljünk, hogy egyáltalán itt lehetünk.

– Nem hiszem, hogy Herbert így gondolta volna – mondta Mazura.

– Ő talán nem, mert fel sem fogja azt, ami kiszalad a száján. De az anyja kétségkívül így gondolja, és ez elég nem szép tőle. Hiszen Plangár mama is mennyi mindent megtesz értük. Arról nem beszélve, mint ahogy te is mondtad, nem önszántunkból telepedtünk be ide. Nekünk is lehetne okunk a panasza. Nem elég, hogy elvették tőlünk a vendéglőt, még abból a kis lakásból is kiraktak minket, mintha az a vendéglő tartozéka lett volna, csak azért, mert egy épületben volt mind a kettő.

– Tudom, szívem. Mégse háborogj. Rosszabbul is járhattunk volna.

– Lübkénének magyarázd, ne nekem. Hátha megérti.

– Ezt nem lehet megérteni, éppen ezért nincs is mit magyarázni rajta. Ilyen világot élünk. Az ember nem lehet ura a saját életének. És nem tehetünk ez ellen semmit. Bele kell törődnünk a helyzetünkbe. Lübkénének is. Neki sincs más választása.

– Drága jó istenem! – sóhajtott fel Gizike. – Mit nem adnék, ha még egyszer a saját lakásunkban élhetnénk a

mi életünket, úgy, ahogy nekünk tetszik. Plangárék meg Herbert meg mindenki más nélkül.

- Egyszer talán még ezt is megérjük.
- Bárcsak igazad lenne!

Gizike még álmában sem mert volna gondolni arra, hogy óhaja milyen rövid időn belül teljesül.

Néhány nappal később Plangárné Lujza és férje hasonlóképpen suttoztak szobájuk sarkában, fél szemmel Józsikára ügyelve, nehogy felébredjen.

– Még mindig nem vagyok biztos afelől, hogy jó ötlet volt-e tőled vagy sem, mindenesetre elintéztem. Csak meg ne bánjuk – mondta Plangár Béla.

– Mazurákék megkapják a lakást? – kérdezte Lujza visszafojtott hangon.

– Még nem, de hamarosan meg fogják kapni – felelte Béla. Révedezve nézett a gyerek ágya felé. – Magunknak is elintézhettem volna.

– Egy szükséglakást, amit majd Mazurákék kapnak? Köszönöm, abból nem kérek.

– Talán jobbat valamivel.

– Ennél jobbat a Párt sem tudna elintézni számunkra. Nemcsak hogy tágas lakás, de úri negyedben is van. Mindenhez közel, kilátás a hegyekre, a Margitszigetre. Ne feledd, Spányi elvtárs is itt lakik a szomszéd házban.

– Tudom. De ő mégiscsak...

– Mégiscsak mi? Ennyit mi is kiérdemeltünk.

– Lehet.

– Nem lehet, holtbiztos – vágta rá Plangárné Lujza dühösen. Bosszantotta, hogy férjének még mindig vannak aggályai. S mintha csak igazolni akarná őt, Plangár Béla meg is jegyezte:

– A Lübke család nehezebb eset.

– Ugyan miért? Mondtam már neked, mit mondott az orvos. Lübkenét a szanatórium sem fogja megmenteni. És Herbertet mint árvát nagykorúságáig ki sem engedik az intézetből. Az meg még nagyon messze van. Vagy attól tartasz, hogy az a fattyú majd tíz év múlva jogot formál a lakásra? Ettől ne tarts. Biztosítanak majd neki egy helyet, ahol meghúzhatja magát.

Plangár Béla csak bólogatott. Be kellett látnia, hogy feleségének meglátásai eddig kivétel nélkül helyesnek bizonyultak. Miért éppen most tévedne?

Plangár mama nyugtalanodni kezdett. Hat óra elmúlt már, odakint jócskán besötétedett, ám Herbert még mindig nem érkezett haza. Nem egyszer volt már példa rá, hogy elcsavargott barátaival iskola után, játszani a parkban vagy vasat gyűjteni a környező házakban, csak hogy ez akkor fordult elő, amikor melegebb volt az idő, és a nappali világosság is jóval tovább tartott.

Lujza szavai jutottak eszébe: bármi történik a fiúval, mi leszünk felelősek érte. Az ugyan meg sem fordult a fejében, hogy Herbertnek valami baja eshetik, hiszen jó környéken laktak, és véleménye szerint a gyerek is tudott vigyázni magára. Sokkal inkább tartott attól, hogy kimaradásával a fiú lovat ad menyé alá, miszerint felügyelet nélkül egyhamar elkanászkodik, rossz társasággal rossz útra tér. Reménykedett, bármerre csatangol is Herbert, előbb fog hazaérni, mint Lujza Józsikával, vagy mint a fia, aki nagyritkán feleségét megelőzve érkezett.

Csalódnia kellett. Menye és unokája jöttek meg elsőnek.

Plangárné Lujza, miután szobájukban leültette fiát a leckéjével foglalkozni, diadalittasan vonult ki a konyhába.

– Herbert miatt most már ne fájjon a feje, mama – mondta, mintha csak ráérezett volna anyósa balsejtelmére. Tartott egy kis hatásszünetet, egyenesen élvezte Plangár mama gyanakvó tekintetét. Hiába várt azonban, az öregasszony nem kérdezett rá, noha látszott rajta, milyen feszült figyelemmel várja a folytatást.

És Plangárné Lujza folytatta:

– Ma délelőtt az iskolából átszállították egy gyermekotthonba.

Plangár mama még mindig hallgatott.

– Higgye el nekem, jó helyen lesz. Állítólag a legjobb ilyen intézet az országban.

– Szégyellhetnétek magatokat – mondta Plangár mama csendesesen. A sparhelt szélébe kapaszkodva feltápászkodott a hokedliről, és becsoszogott a cseléd-szobába. Becsukta maga mögött az ajtót.

Plangárné Lujza vállat vont.

Amikor férje is megérkezett, felszólította, menjen be az anyjához, és vigasztalja meg, ha már ennyire szívén viseli annak a fattyúnak a sorsát.

Plangár Béla furcsa módját választotta a vigasztalásnak. Belépve a cseléd-szobába, felsegítette anyját a sezlonról.

– Jöjjön, mama – mondta olyan gyengédséggel, amilyen csak kitellett tőle.

Az öregasszony erőtlenül engedelmeskedett. Fia Lübkeék szobájába vezette őt.

– Ezt a szobát átrendezzük magának. Ide fog majd áthurcolkodni. Ja, és csak hogy tudja, mama, Mazurákék rövidesen elköltöznek. Kaptak ugyanis egy lakást. Az ő szobájuk a gyerekeké lesz. Mondta már Lujza, hogy gyereket vár?

Az öregasszony megviselt arcának ráncai összesűrűsödtek, ajka legörbült, szemében megjelent egy könnycsepp.

Plangár Béla átkarolta és közelebb húzta magához.

– Ugye, mama, sose hitte volna ott a telepen, hogy egyszer majd egy úri negyedben fog lakni, saját tágas szobájában? Az öregasszony elcsukló hangon válaszolt.

– Nem, fiam. Ezt sohasem hittem volna. Ennyit még rólatok sem tételeztem volna fel.